

STUDENTEN-WEEKBLAD.

Redacteuren: J. B. H. Coenen, W. L. Ghijsen, N. G. Kam,
J. L. A. Ledeboer, S. H. Stoffel.

Dit blad verschijnt Donderdags, behalve in de vacantiën. De abonnementsprijs is f3,50, bij vooruitbetaling f3,— per jaar.

De jaargang loopt van 1 October tot 30 September. De prijs der advertentiën is 10 cents per regel.

UITGEVER:
J. WALTMAN Jr.
DELFT.

Inzendingen die Dinsdagnmiddag 12 uur niet aan het redactie-adres zijn bezorgd, kunnen niet meer in het eerstkomend nummer worden opgenomen.

Het adres voor redactie en administratie is: Binnewatersloot 33.

Eerstvolgende REDACTIEVERGADERING
ten huize van W. L. GHIJSEN, Houttuinen 15,
Dinsdag 24 Februari, te 4 ure.SOCIALE AANGELEGENHEDEN
EN WETENSCHAP.

Op- en aanmerkingen.

In het jongste weekblad geeft de heer S. een receptje, waarna de ingenieur zich gedragen moet, om zijn betrekking goed te vervullen; een receptje waar, dunkt me, wel wat op aan te merken is. Volgens hem moet de ingenieur bemiddelaar zijn, dan pas is zijn post een belangrijke en nuttige. De ingenieur moet met de vakvereniging in overleg treden, maar waarom doen de bestuurders dit zelf niet met de werkgevers?

Onmogelijk is dat als de werkgevers de vereeniging niet willen erkennen, ik geef het toe, maar is dan nog de ingenieur de aangewezen persoon die bemiddelaar moet zijn?

Waarin toch bestaat het streven der arbeiders? Voornamelijk in loonsverhooging. En dit is ook een zeer natuurlijke, egoïstische uiting: want in den grond is ieder egoïst. Moet nu de ingenieur, die, zooals de heer S. zelf opmerkt, behoort tot de bezittende klasse, moet hij tegen die klasse, tegen zijn eigen toestands-verbetering, tegen zijn natuurlijk egoïsme in, zich stellen buiten zijn klasse? Integendeel moet hij, om evenwicht te vormen met de arbeiders, die zich aansluiten, zich solidair verklaren met zijn klasse. De arbeiders rekenen hem toch nooit tot de hunne, de werkgevers wel. En zal hij tegenover het wantrouwen der arbeiders in het eene geval, niet wantrouwen der werkgevers in 't andere geval opwekken. In den tegenwoordigen strijd om 't bestaan, zal hij, evenals de arbeiders, dat kiezen, wat voor hem het beste is. Zou hij daarom te veroordeelen zijn?

Vervolgens heeft de heer S. het ook nog over „vrijwillige corpsen”. Met dezen oproep van den heer v. L. ben ik het geheel eens. Er moet getoond worden dat we de orde nog kunnen handhaven, dat binnen- zoowel als buitenlandsche handel niet kan kwijnen door een enkel woord van den heer Oudegeest c. s. door een machts-vertoon, alleen ten doel hebbend alles in de war te sturen. En dat dit gevaarlijk kan zijn voor onze vrijheid, dat blijkt uit het officieuze Duitsche regeeringsorgaan de Köln. Zeit. Als we zelf niet krachtig genoeg zijn de orde te handhaven, zullen onze burenen het wel doen en dan komen we toch zeker van de wal in de sloot. Wanneer we verder lezen de oproep van het comité onder de spoorwegbeambten, die een geregelde dienst bij staking willen organiseren, dan treft het me, dat wij als technici in de eerste plaats naar die roepstem behooren te luisteren, dat wij toonen moeten hen te willen steunen.

Of zijn ze dat niet waard? Staan zij, die weten wat hun plicht is, die zich gebonden achten door hun eed en het reglement, staan zij niet ver boven de schreeuwende menigte, alleen luisterende naar het machtswoord „Geld”? Deze reactiebeweging onder de spoorwegbeambten dient gesteund te worden willen we weer een rustige toestand kunnen krijgen.

Wat nu de aanval van den heer S. betreft, ik geloof dat zoo'n enthousiast broekje, dat zich geoeffend heeft en de machine kent, wel degelijk een zeer goede plaatsvervanger van een machinist kan zijn, aan wien men zich gerust kan toevertrouwen. Vindt de heer S. dit niet, velen zullen er anders over denken en ze zullen het „enthousiast broekje” dankbaar zijn. En zou de heer S. denken dat iemand, gewoon om met het hoofd accuraat te werken, zoo heel veel moeite zou hebben een seinpost waar te nemen. Wat hij bedoelt met wijzigen van een seintype is mij niet recht duidelijk. De wijziging kan hierin bestaan dat de wachter een blok onveilig zet als het veilig moet zijn, en dat de machinist zijn kop zou verliezen voor een onveilig sein, dat komt geloof ik alleen in de phantasie van den heer S. voor.

Dat „jeugdige overmoed” verstrekkende gevolgen kan hebben, dat is waar. Ze kan het vaderland behoeden van een groot gevaar; misschien zijn onafhankelijkheid daardoor bewaren.

Ieder zal me moeten toegeven dat de reden tot staking meest direct, soms indirect een geweigerde aanvraag om loonsverhooging is, en als men nu de loonlijst ziet volgens welke bij de H. IJ. S. wordt gewerkt (lijst SS. is mij onbekend), als men weet dat een machinist een inkomen heeft (premies mede gerekend) van f1100 — 1400 en dat ook hij meegaat met een eisch om loonsverhooging van $\pm 25\%$ dan rijst de vraag bij me: Is de tegenwoordige bezoldiging niet zeer goed in evenredigheid met de diensten door een machinist bewezen? Zouden dan ambtenaren met hetzelfde inkomen niet meer recht van staking hebben? Dat enkele loonen te laag zijn geef ik gaarne toe, maar allen eischen meer: dat is onbillijk en eene groote fout.

Neen, als een arbeider tevreden is met zijn loon, als een onderkruiper daardoor in het onderhoud van zijn gezin kan voorzien, als hij als gewoon denkend mensch handelt en zich niet als machine overgeeft aan een partijleider, dan stel ik zoo iemand boven de rest.

Ja, de arbeiders, die geen werktuig, geen machine willen zijn van de werkgevers, ze zijn het in veel sterker mate van hun organisatie. Ze worden op de vergaderingen overdonderd door de schetterende en opruiende sprekers. Ze voelen zich meegesleept door hun zeggingskracht, ze worden opgehitst en gelooven dat alles waarheid is, wat de spreker daar verkondigd. Ze sluiten zich aan, staken op bevel zonder te weten waarom. Nog onlangs sprak ik zoo'n arbeider, die me verklaarde niet vóór staking te zijn, de loonen eigenlijk ook niet onbillijk vond, maar toch zou gaan staken zoo noodig, want „alles wat op de vergaderingen gezegd werd was toch waar”. Is dit niet het beste bewijs van het zoo juist beweerde?

In enkele gevallen zal een vereeniging wel goed kunnen werken, maar is daarmee de pressie verdedigd die op de ongeorganiseerden wordt uitgeoefend, zooals de heer T. T. tracht te doen? Zijn hoofdargument dat de ongeorganiseerden „klaploopers” zijn gaat toch in 't geheel niet op. Wanneer iemand voordeelen geniet zonder het te willen of er om gevraagd te hebben, toevallig omdat andere ontevreden het wel hebben gedaan, is hij dan een klaplooper? De mensch is egoïstisch en zal dus voordeelen die hem aangeboden worden niet weigeren. Is hem dit kwalijk te nemen? En dienen de offers in geld aan de organisatie niet voornamelijk voor een weerstandskas bij staking, waar hij juist tegen is? Geeft verder de vereeniging aan de menschen een

evensdoel? In de organisatie wordt ontevredenheid gewekt, gemoederen verontrust en de hartstochten opgezweept.

Is dat een levensdoel, is dat een drang naar levensgeluk?

De organisaties zullen nog veel moeten verbeteren en veranderen van doel, willen allen er zich bij aansluiten en nooit en in 'tminst in de tegenwoordige ontwikkeling hebben zij het recht anderen te dwingen zich in hun gelederen te scharen!

J. N. v. d. P.

Laat mij naar aanleiding van 't stukje van den heer v. d. P. even opmerken:

- 1° dat ik herhaaldelijk „ingenieurs” en „technisch leider” als synoniem gebruikt heb dus voortdurend den ingenieurs als „het technisch deel der directie” beschouwd heb, dat is degene, die, zoowel met de arbeiders als met den werkgever, dat is de eigenaar, in aanraking komt. Streng onderscheid ik daarbij „directie”, dat zijn de tot besturen aangestelden beambten, en „eigenaars” dat is de kapitalist, of de som van kapitalisten.
- 2° Dat ik heb gezegd, dat de ingenieur in „economischen zin” tot de arbeiders hoort, en dat dus slechts bijkomende, door mij genoemde omstandigheden, hem nu nog tot de bezittende klasse trekken. Dat de ingenieur, qua ingenieur tot de bezittende klasse zou hooren, heb ik niet gezegd en is ook volmaakt onjuist, het betoog, dat de heer v. d. P. daarop grondt, is dus waardeloos.
- 3° Dat de heer v. d. P. op merkwaardige manier met twee maten meet: hij verwacht namelijk van de ingenieurs, dat zij zich bij hunne klasse zullen scharen tegen de arbeiders, en hij acht dit in hen een deugd, aan den anderen kant echter vindt hij het volstrekt niet „hoog” van de arbeiders, wanneer deze zich bij hunne klasse scharen, integendeel vindt hij ze dan „een schreeuwende menigte, alleen luisterende naar het wachtwoord „Geld”.
- 4° Dat de heer v. d. P. al even min als de heer v. L. eenig begrip heeft van 't vervullen van sein-, wisselwachter en machinisten-posten. De heer v. d. P. accuraat gestudeerd man als hij is, geeft blijken van erge onnoozelheid in 't beoordeelen van wat het kennen van een „vak” al is 't dan ook „maar een handwerk” eischt, en begrijpt niet, dat juist de „accurate gestudeerdheid” daarbij 't meest in den weg staat. Het „wijzigen van een seintype” had betrekking op een zeer concreet geval van dien aard, dat zich onlangs aan 't station D. P. te Rotterdam heeft voorgedaan, waar bedoeld oponthoud en storing in 't verkeer er 't gevolg van waren. S.

Een kritische Beoordeeling van X's Hypermodernisme.

Het is niet zonder tegenzin, dat ik me als niet bevoegde opwerp als beoordeelaar van een geschrijf, waarom de inhoud in de korte spanne tijds, die sinds de lezing ervan achter me ligt, me niet in die mate is vertrouwd geworden als ik voor het verkrijgen van een voor mezelf vast staand oordeel inderdaad noodzakelijk zou moeten achten. Ik sta hier echter voor een zeer bijzonder geval, dat, naar ik meen, de overijling, waarvan dit schrijven noodzakelijk de gevolgen dragen zal, voor de lezers van mijn artikel voldoende zal motiveeren en het zelf alleszins verschoonbaar maakt.

Ik wenschte namelijk kritiek uit te oefenen op de wijsgeerige denkbeelden, die de heer X (waarom teekent hij niet met zijn naam?) begonnen is, en vergis ik me niet ook zal voort gaan in het St. W. te verartikelen: een dankbaar en aangenaam werk voor wie van het soort kritiek houdt, dat makkelijk is.

Waar ik nu aan de eene kant voor den filosoof X niet meer respect heb als onze eigenwijze kat voor den dominee, wanneer de goeie man op huisbezoek komt, en ik aan de andere kant op autoriteit van een van onze hooggeleerden mag aannemen, dat de filosofie bijna even onafscheidelijk is van de voorbarigheid als een burgerscholier van zijn eerste liefde, meen ik zonder veel gewetenswroegingen — en eerlijk gezegd ook studie — over deze wijsgeerige narigheid me te mogen uitlaten zonder vrees, dat iemand me dien tengevolge het al te lastig zal maken.

Ik stel voorop, dat ik altijd en ook nu in principe aan-

neem en hoop te handhaven een zeer groot verschil tusschen den schrijver van een artikel en de persoon, die het stuk in kwestie geschreven heeft en door mij dus het liefst over dien mensch zelf zal worden gezwegen: de persoon, kan een heel goed en aangenaam en logisch denkend mensch zijn en de schrijver het oordeelen over zijn werk in een blad niet waard. Practisch echter komen vaak eigenaardige gevallen voor, waarin het volgen van zoo'n theoretische regel bijna een onmogelijkheid zou gaan worden en om de helderheid van het te geven betoog ongewenscht, waarin wel degelijk aan de beschouwing van de ideeën, om ze van het gewenschte standpunt te doen baseeren en hun inhoud voor een ieder eenigszins begrijpelijk te maken, een zij het ook zeer algemeene typeering van den persoon moet voorafgaan.

Philosophie is een luxe-artikel onder studenten, en een student, die er zich inderdaad met toewijding en veel mee afgeeft, schijnt soms een vrij rondlopende, witte ijsbeer onder de tropen; een wezen, waar voor je in een fatsoenlijk woordenboek heelemaal geen naam vindt: de oorzaak hiervan ligt misschien in de bestaande toestanden, in onze opvoeding en in onszelfen, — ik weet het niet en laat me er verder niet over uit.

Wanneer nu een normaal, logisch-denkend jongmensch met een naar evenredigheid ontwikkelde eerzucht, door een mooi eindexamen of een dergelijke bijzonderheid over het paard getild, door een zoogenaamde toevallige omstandigheid moet belanden onder een niet teveelzijdig ontwikkeld clubje studenten, zal, bij voldoende energie van zijn kant, het mogelijk zijn zich tot éénoogigen vorst te laten uitroepen in het land der blinden en wordt de waarschijnlijkheid zeer groot, dat na ettelijke filosofische oraties gehouden in eigen kring, een poging zal worden gewaagd roem te oogsten met den koning kraaiende filosofischen haan voor een grooter en dus ter stilling van den succes-honger begeerlijker publiek.

Ik zeg het één van onze groote schrijvers na, met een kleine variatie, om het toepasselijk te maken op dit geval: „Philosophie is geen kinderwerk”. Werkelijk wie gansch met correctheid zijn eigen gedachten over de diepzinnigste dingen wil gaan uitspreken, al steunt hij ook op autoriteit van personen, die hun gansche leven aan de bestudeering ervan hebben gegeven, moet over een sterker, een oorspronkelijker en een zelfbewuster gedachtelijk leven en meer uitingskracht te beschikken hebben dan een jongmensch gemeenlijk heeft, en de heer X in zijn artikel getoond heeft te bezitten.

Nu de heer X zijn zon onder de korenmaat vandaan heeft gehaald en zijn filosofische luchtkasteelen langs den weg te timmeren is begonnen, is het geven van critiek zeer zeker het recht van een ieder, die kracht en gezond verstand in voldoende hoeveelheid daartoe meent te bezitten, maar meer nog de plicht van wie, om hun inhoud en konsekventies of hun waarschijnlijkheid meent zich met beslistheid te moeten stellen en te moeten blijven stellen tegen de min of meer aannemelijk gemaakte stellingen, die in den vorm van een half om half wijsgeerig opstel werden gegeven.

De heer X verwijte mij dus niet in een revolutionnaire stemming een poging te hebben gedaan den klatergouden troon omver te werpen, waarop zijne hoogheid zich warm en wel en niets kwaads vermoedende had genesteld; ik schrijf op het oogenblik kalm, niet heftiger dan ik schrijven zou, wanneer een van mijn beste vrienden zich tot het debiteeren van een analoge serie domheden had laten verleiden, maar wanneer we eerlijk en oprecht zijn, en dat mag toch ook een intellectueel mensch — of hoe we ons dan feitelijk zouden moeten noemen — wel zijn op zijn tijd en wanneer het zijn pas geeft, moeten we beginnen en eindigen te constateeren, dat het publiceeren van de paar artikelen in kwestie was een bij uitstek domme daad, want dit is in mijn betoog het wezenlijke, het essentieele, de a tot de z.

Ik heb tot nog toe, onbekommerd den weg volgende, die mij de beste leek, mij bepaald tot het wel autoritair en onbeargumenteerd maar toch verklaard geven van de meening, die ik meende over de paar stukjes in kwestie te moeten ontwikkelen. Deze meening uiteen te zetten en toe te lichten in zoover ze daarvoor vatbaar is, wordt doel van de volgende gedeelten. Ik stel me dus voor zonder tot een minutieuse detailbespreking over te gaan, die een langdurige en onverkwikkelijke polemiek zou kunnen uitlokken, mijn boven gegeven meeningen te verdedigen en de incapaciteit te bewijzen van den heer X om te werken in de richting, waarin hij te werken is begonnen. Het spijt

mij zeer, dat ik zoo, opnemende een taak, waar ik niet toe berekend ben, in onvermijdelijke breedsprakigheid volumineuser zal moeten werken dan logisch noodwendig schijnt.

* * *

De heer X draaft aan achter verschillende wijsgeerige hallucinaties, als een jonge, speelsche hond achter een maasbal die over den grond gerold wordt, en heeft naar mijn opvatting verstand van filosofie als die hond van kousenstoppen, het is voor een kalm en bedaard nadenkend mensch werkelijk vermoeiend te trachten zelfs maar de opeenvolgende wisselingen in dit begripen-verduisterende gedachtenspel te overzien. Maar evenmin als zoo'n hond een bepaalde voorkeur zou hebben voor de eene maasbal boven de andere, in zoover ze niet voor het eigenaardige doel, waartoe ze gebruikt worden meer of minder geschikt zijn, even weinig bekommert zich de heer X zich om de filosofische waterbellen, die hij zoo verbijsterend mooi vindt. Is er toevallig maar een binnen zijn gezichtskring dan is die eene voor hem de in zich zelf volmaaktste en schoonste.

Het zal me, hoop ik, vergeven worden, zonder dat ik mijn toevlucht behoef te nemen tot het noemen van namen, die hatelijk zijn, dat ik, al doe ik ook niet aan theosofie, de verneinende geest, die rondwaart aan ons polytechnikum, geincarneerd heb gezien in het lichamelijk omhulsel van een van mijn bekenden: het is hierdoor dat ik eenigermate in staat ben na te gaan, in hoever een contract mogelijk geweest is, tusschen de geest, waarover we het hebben, en de groote geesten, die de wijsbegeerte vooruit hebben gestuwd, althans voor het stoffelijk gebied. Het is voor mij nu, die bekende feiten in het oog houdende, opvallend, dat Mercier, — over wiens verdienste ik het overigens niet zal hebben als niet vallende binnen de grenzen van dit betoog en de mij bekende sferen, — naar het luiden van de klok de misschien eenige wijsgeer, dien de heer X persoonlijk kent, een intimiteit, die zich in het wegschenken van een paar van zijn werkjes zou hebben gemanifesteerd, toevalligerwijze het bijna allen onbekende genie is, wiens autoriteit herhaaldelijk naast en boven die van de coryphëen van de wijsgeerige wetenschappen wordt aangehaald.

Ik voor mij besluit dit bedenkende per klaarblijkelijkheid: dat we hier niet te doen hebben met een zorgvuldig uit vele gekozen filosofisch stelsel maar met een aangewaaide manier van beschouwen, die onder momenteele indrukken wordt geëxploiteerd.

Het „ijdelheid der ijdelheden" van een oud testamentisch denker accepteer ik ten volle, echter dient dadelijk te worden opgemerkt, dat we dan toch ijdelheden in soorten hebben en de zelfgenoegzame pedanterie, die den heer X gedreven heeft tot schrijven van zijn artikels er een was van zijn ellendigste maaksel, die het nastreven van een mooi of nuttig geoordeeld deel van zijn bemoeiingen verder gehouden heeft dan de barmhartigheid van een kapitalistenziel. Het is blijkbaar, de artikelen van den heer X nalezende, dat niet gestreefd is naar het duidelijk geven van zijn argumentaties, maar hoofdzakelijk naar het leveren van betoogen, die het anderen moeite zou kosten bij te sloffen: het gebruik van veel vreemde woorden, het niet definiëren of naar inhoud weergeven van de ingevoerde begrippen, en het niet noemen van de plaatsen, waar de geciteerde of genoemde conclusies te vinden zijn; dingen, die, wie filosofisch te denken gewend is, terwijl de bekendheid ermee redelijkerwijze mag worden verondersteld, niet zal nalaten, om de onoverkomelijke moeilijkheden, die noodzakelijk daarin een ontstaan nemen, leveren, het publiek in aanmerking genomen, waarvoor geschreven werd, bewijzen te over.

Had de Heer X. zich werkelijk ten doel gesteld propaganda te maken voor zijn beschouwingswijzen, hij had zeker een weg gezocht en gevonden, bevattelijker te schrijven voor wie niet filosofisch is gedresseerd en zeker niet in een voor velen ten deele onverstaaenbaar betoog, zich laten verleiden tot een bijna ongemotiveerde bespottung van geniale denkers, als bijv. Kant één was, die, hij moge fouten gehad hebben onder zijn beweringen, misschien meer nog dan we denken zoo bij de bestudeering van onze vermogens, de brug heeft gebouwd, waar anderen over konden. Het geheel nemende zooals het nu geworden is, kunnen we er niet anders in vinden, dan het werken en wroeten met geoorloofde en ongeoorloofde middelen, om propaganda te maken voor de hooge wetenschappelijkheid van het eigen ik.

Ten slotte na de voornaamste ongewenschte oorzaken te hebben aangegeven, die invloed hebben geëxerciseerd op het

ontstaan van 's heeren X meeningen, rest me nog de waarde-bepaling van de aanwezige filosofische en andere capaciteiten.

Was voor mij tot nog toe een maximale illogischheid geweest het antwoord, dat een geloovig vrouwtje gaf aan heur dominee, toen ze het over het eeuwige leven hadden: „Maar dominee, wat zullen we gek opkijken, wanneer er geen hiernamaals is", ik geef grif toe, dat ik sinds de lezing van deze hypermoderne ideeën van een redeneerend wezen, een opmerking heb gezien, die in kwaliteit zeker superieur is aan de boven geciteerde onzinnigheid.

Een apodictisch vastgestelde absurditeit van Kant's beschouwing erover, wordt toch de reden, waarom de beoefenaars der scholastieke wijsbegeerte hardnekkig vasthouden daaraan, dat het causaliteitsbeginsel analytisch is en niet synthetisch a priori; wie zulke konsekwenties stelt, begrijpt heusch van den filosoof, die hij wil treffen en ook van zijn filosofie, evenveel als vrouw Justitia van ons wetboek.

In verband met deze opmerking noem ik ook de vele ongemotiveerde machtspreuken, vonnissen en vooropstellingen, waarvan de beide artikels wemelen, o. a. dat van de Kant, die niet wist wat begripen waren.

In de laatste plaats wijs ik hier nog op het ongenietbare van het gansche betoog, waar het logisch is, en het gebrek aan argumenten, waar het gemakkelijk is te begrijpen, een feit, dat, vergelijkenderwijze werkend, hier al ruimte maakt voor het opwerpen van de veronderstelling, dat ook in die niet zoo maar te taxeerende gedeelte de logika onmogelijk uit het woord voortgekomen kan zijn, dat in den beginne was en door Multatuli logos genoemd werd.

Het eindigen van „Het Causaliteitsbeginsel" in een gansche kolom fanfarende apotheose, die veel namen en weinig begrip, maar nog minder logische conclusies bevat, is het meest treffende bewijs van incompetentie in zelfbeheersching en uitingvermogen.

Zoo blijft nog over, wat menigeen als het hoofdzakelijke beschouwt, een behandeling van de ideeën zelf.

W. ESTOR.

(Wordt vervolgd).

Büchner.

Indien zij naar Mozes en de profeten niet hooren, zoo zullen zij niet gelooven, al stond er iemand uit de dooden op.

LUCAS XVI:31.

Büchner is een merkwaardig man; niet, dat hij ooit iets oorspronkelijks heeft gevonden, hij was noch geoloog als Lyell, noch psycholoog als Wundt, noch zoöloog als Darwin. Hij bezat echter de takt om zich met de meest mogelijke oppervlakkigheid van de meest heterogene wetenschappen op de hoogte te stellen en ze samen te flansen tot één geheel, wat hij noemde populaire filosofie. Daarmede heeft de man zich onsterfelijk gemaakt. Maar welk een onsterfelijkheid! Niet die van een Aquiner wijsgeer, maar een onsterfelijkheid van een Jack the Ripper. Wat een onheilen heeft zijn „Kraft und Stoff" niet veroorzaakt! In een kort bestek zet de man uiteen, hoe onzinnig de theoriën toch waren, die de edelste geesten gedurende eeuwen voor hem hadden verkondigd! Hij verstond de kunst om zijn theoriën zóó voor te dragen, dat alles uitermate logisch scheen, in overeenstemming met fysica en chemie, en bovendien deed hij dit zoodanig, dat het voor de zoogenaamde meer ontwikkelden begrijpelijk en bevattelijk was. 't Allerschoonste echter was, dat Büchner de theologie geheel en al missen kon. Was dat geen vooruitgang! Iedereen bewonderde 't vernuft van dien man, zijn hoofdwerk beleefde 20 drukken en werd in een groot aantal talen vertaald, en duizenden juichten hem toe; hij was de man, die de rede haar rechtmatig erfdeel gaf. Vereenigingen als de „Dageraad" beijveren zich 's mans ideeën te bestudeeren, maar wroetende in dien modderpoel, zijn ze zoo verblind, dat ze waarheid niet meer onderscheiden kunnen van verdichtselsel.

Het is een veel voorkomend feit, dat de groote denkers der eeuwen, die een geloovige opvoeding kregen in hun jeugd, in latere jaren begonnen te twijfelen aan datgene, wat ze in hun jongelingsjaren zoo schoon vonden. Velen nu zijn die twijfelperiode doorgekomen en wat merkwaardig is, ze keerden terug naar hun oude theorie. Dit getuigen Euler, Newton, Leibniz, Volta, Dumas e. a. en vooral Dante, die 't openlijk heeft verkondigd, waar hij zijn „Divina Commedia" aanvangt met de woorden:

Nel mezzo dell' cammin di nostra vita
Mi ritrovai in una selva oscura
Che la diritta via era smarrita. ¹⁾

Canchy zegt uitdrukkelijk: „Ik ben christen d. i. ik geloof aan de Godheid van Christus, met Tycho-Brahé, Copernicus, Descartes, Newton, Termat Leibniz, Pascal, Grimaldi, Euler, Gallilei, Gublin, etc., met alle groote sterrekundigen, alle groote natuurkundigen, alle groote meetkundigen der verloopende eeuwen. Zelfs ben ik met de meesten hunner Katholiek en indien men mij naar de reden daarvan vroeg, zoude ik haar volgaarne geven. Men zoude zien, dat mijn overtuigingen niet het gevolg zijn van vooroordeelen, waarin ik zou zijn opgevoed, maar de uitkomst van een grondig onderzoek. Ik ben oprecht Katholiek, evenals dat geweest zijn en nog zijn een groot getal der uitstekendste mannen van onzen tijd, die zich voor de wetenschap, de filosofie, en de letterkunde het meest verdienstelijk hebben gemaakt en de grootste luister onzer academies zijn. Ik deel de diepe overtuigingen welke in woorden, in geschriften en door daden zijn uitgesproken door zoovele geleerden van den eersten rang als Ruffini, Hassy, Laennec, Ampère etc. en zoo ik de nog levenden niet noem, ten einde hunne zedigheid niet te kwetsen, toch wil ik verklaren, dat ik mij immer verheugde al den adel en de edelmoedigheid van het Christelijk geloof gevonden te hebben in mijne vrienden, die zich zulk een groote vermaardheid verwierven, in den schepper der kristallographie (de Kanunnik Hassy), in den beroemden zeevaarder, wien de Urania droeg (de Frycinet) en in den onsterfelijken uitvinder der dynamische electriciteit (Ampère).”

Anderen evenwel bleven in de twijfelleer en dit waren de meeste moderne filosofen. Hoe schoon klinkt 't niet te zeggen, dat de waarheid niet is te achterhalen, dat we er slechts naar kunnen zoeken (Lessing). Men staat op een modern standpunt, zeker zeer benijdenswaardig, als 't niet zoo treurig was! Het is nu eenmaal onmogelijk, dat in de middeleeuwen iets degelijks zou zijn gezegd. Men had immers niet de kennis van chemie, fysica, psychologie, etc., welke men nu heeft. De middeleeuwen zijn nu eenmaal duister, maar misschien is er in die duistere middeleeuwen minder onzinnigs gezegd, dan in de verlichte 19e eeuw.

Zoo is 't nu ook te verklaren, dat een Büchner zoo'n grooten invloed verkreeg. Degenen, die in hun twijfelperiode kennis namen van zijn werk, waren blijde eindelijk iets te hebben gevonden om zich aan vast te klemmen als aan een drijvende plank. Nu zagen ze in, hoe onzinnig eigenlijk 't christendom wel was! Denk nu echter niet, dat ze daarna gingen onderzoeken of de vroegere theoriën op een vasteren bodem berusten dan Büchners spekulaties. Dit zou men beneden zijn waardigheid achten, men kent immers de dwaze beginsels van 't christendom. Neen voortrollen op den modernen weg, al 't oude negeeren, dat is flink. Men neemt kennis van al wat tegen het Christendom is geschreven, hoe het zich verdedigt, dat is een kwestie, die er niet toe doet. En niet alleen leeken, ook zoogenaamde geleerden maken er zich aan schuldig. Wat wordt den kerkvaders, vooral Augustinus niet verweten, zonder dat ze ooit iets dergelijks beweerd hebben? Men schrijft klakkeloos na van anderen (Bolland)²⁾ of schrijft op van hooren zeggen (Schopenhauer) en neemt zich niet de moeite behoorlijke studie te maken. Iedereen kent „La vie de Jésus” van Renan, maar kent iemand: „Examen critique de l'ouvrage de M. Renan” van Lany? Men bestudeert Locke, Hume, Kant, Schlegel, Schopenhauer, zelfs Hegel, etc., maar kent iemand Liberatore, Zigliara, Klentgen, Zöchel, Pesch, Vallet, Farges, Domet de Vorges, Baig, Mercier, Rat, de Groot, etc.? Ik durf gerust zeggen van neen, anders toch zou de wereld niet zoo verbaasd zijn geweest, toen Aquino's filosofie op vrije universiteiten werd gedoceerd, hoewel Aquino toch slechts voortbouwde op Aristoteles.

Maar behalve deze motieven zijn er nog andere. Men vindt 't niet, de moeite waard zich bezig te houden met zulke dingen, ze zijn niet belangrijk genoeg. Hoewel nu redeneeren bij dezulken niets helpt, hoewel ik velen van dezulken daarvan verdenk, dat de zinnen heerschen over den geest, zoo wil ik hen mededeelen dat, zoo 't eens waar is, Christus gezegd heeft: „Wat baat het den mensch, of hij de geheele wereld wint en schade leidt aan zijne ziel” en elders: „Zoekt eerst 't rijk Gods en zijn gerechtigheid

en 't andere zal u worden toegeworpen” en elders: „Wie u hoort, hoort mij, wie u versmaadt, versmaadt mij”. Men vreest den godsdienst, omdat zij leert de hartstochten te beteugelen, de zinnen te overmeesteren, in plaats van er zich door te laten overmeesteren, of zooals Descartes zegt, zijn hart hoog te houden, dat het stof het niet bereiken kan. Enter zegt dan ook: „Indien Eclides' stellingen tevens voorschriften van zedenleer waren, dan zouden zij reeds lang gelochend zijn geworden”.

Na deze inleiding zou ik gaarne 't een en ander mededeelen over een onderwerp door Büchner zoo hevig verafschuwd, de theologie. De materialistische leeringen zelf aanvallen en weerleggen, acht ik niet noodig. Sinds Dubois Reymond¹⁾ (Leipziger congres 1882), Durand de Gros²⁾, Fouillée³⁾, Wundt⁴⁾, Hartmann⁵⁾ e. a. haar voor onhoudbaar verklaard hebben, vind ik het overbodig nog eens voor de zooveelste maal, die oude koeien uit den sloot te halen.

De materialisten nu (door Büchner verkregen de meeste menschen kennis van die leer) beweren dat de wereldorde een der mogelijke combinaties is van de elementen, ook zonder bijzondere oorzaak. Neemt men echter het zuivere toeval als grond aan voor de werkelijkheid van een verschijnsel, dan kunnen we voor een verschijnsel een meer of mindere waarschijnlijkheid aannemen, die men schatten kan door de verhouding van alle mogelijke gevallen tot de gunstige. Berekenen we nu eens de waarschijnlijkheid voor het ontstaan der wereldorde, dan kunnen we dit aldus uitvoeren: Stel 't aantal atomen a. Voor de verschillende rangschikkingen die deze kunnen innemen vinden we 't aantal der mogelijke permutaties = a(a-1)(a-2)...1.

Nu kan echter ieder element oneindig veel standen innemen in lineaire richting, reeds in de eindige ruimte, en oneindig veel in de oneindige ruimte, en oneindig veel op het oneindige aantal lijnen van een oneindig uitgebreid vlak en nog eens oneindig veel in het oneindig aantal vlakken, welke mogelijk zijn in de oneindige ruimte. De waarschijnlijkheid voor het toevallig optreden van één geordende verbinding zou dus worden

$$\left[\left\{ \left(\frac{1}{a!} \right)^\infty \right\}^\infty \right]^\infty = \left(\frac{1}{a!} \right)^\infty$$

De waarschijnlijkheid, dat één verschijnsel en een ander tegelijk optreedt, vindt men, door de waarschijnlijkheden voor beide met elkaar te vermenigvuldigen. De waarschijnlijkheid dus dat de elementen niet één, maar n wetten volgen, is dus:

$$\left[\frac{1}{(a!)^\infty} \right]^n = \frac{1}{(a!)^{n \cdot \infty}}$$

Nu treedt deze orde niet eens, tweemaal, maar zonder einde op, dus is

$$w = \left\{ \frac{1}{(a!)^{n \cdot \infty}} \right\}^\infty = \frac{1}{(a!)^{n \cdot \infty}}$$

en daar a zeer groot is nadert dus deze trant tot nul dus is $w = 0$. Mathematisch zal dus 't verschijnsel niet optreden. De materialisten beweren echter, dat de wereldorde niet op eenmaal is ontstaan zooals de berekening aanneemt. Erst nach unendlich vielen Mitgliedern, die aus Mangel an zweckmäßigkeit nicht Bestand erhielten, konnte die jetzige Einrichtung herauskommen, welche eben nur das Minimum von Zweckmäßigkeit hat, ohne welches sie zusammenstürzen würde (Schopenhauer). Daar men nu bovendien over de eeuwigheid heeft te beschikken, zoo moesten langzamerhand alle combinaties afspelen. Deze tegenwerping neemt echter aan of een consequent voortgaand ontwikkelingsproces of zoogenaamde „blinde Versuche der Natur”. Nemen we nu 't eerste aan, zoo is de waarschijnlijkheid precies dezelfde. De waarschijnlijkheid n.l. voor iedere nieuwe wet, die door de ontwikkeling ontstaat, moet met die van de vorige worden vermenigvuldigd enz., zoodat men tot slotsom dezelfde uitkomst vindt, daar deze factoren dezelfde zijn als van bovenstaande waarschijnlijkheid. Zonder berekening ook ziet een ieder in, dat de waarschijnlijkheid voor een consequente hogere ontwikkeling der atomen tot een bepaalde wereldorde door zuiver toeval zelfs nog geringer is, dan het plotseling ontstaan dier orde.

- 1) Die Grenzen des Naturerkennens.
- 2) Essais de physiologie philosophique.
- 3) L'ésolutionnieme des idées-forces.
- 4) Grundzüge der physiolog. Psychologie.
- 5) Geschichte der Methaphysik.

(Zie vervolg Bijvoegsel.)

¹⁾ In 't midden van onzen levensweg, bevond ik mij in een donker bosch, dat van den rechten weg was afgedwaald. (De Aquiner voerde hem terug.)

²⁾ Zie „Bolland en Petrus” door Dr. Schaepman.

B I J V O E G S E L

behoorende tot het STUDENTEN-WEEKBLAD

van DONDERDAG 19 FEBRUARI 1903.

Neemt men nu zijn „Blinde Versuche” aan, dan is dit vooreerst in tegenspraak met zich zelf en mathematisch is dit aldus: welke is de waarschijnlijkheid, dat een orde de eerste, 2e, 3e etc. maal te voorschijn komt? Is nu de waarschijnlijkheid voor iedere orde van zich genomen w_1, w_2 etc., dan is de waarschijnlijkheid, dat zij de n^e maal zal te voorschijn komen:

$$w = 1 - (1 - w_1)(1 - w_2)(1 - w_3) \dots (1 - w_n).$$

Nu is echter de waarschijnlijkheid van een orde, die slechts éénmaal geschiedt met één doelmatigheid = 0 dus;

$$w = 1 - (1 - 0)(1 - 0) \dots \text{of } w = 0.$$

Dat er echter in de tegenwoordige wereld een minimum van doelmatigheid is, is blijkbaar vals.

Het materialisme legt echter een groot gewicht op de doelmatigheid der natuurkrachten. Maar vooreerst is dit de moeilijkheid verplaatsen, en de noodzakelijkheid van een ordenende oorzaak wordt daarmee in 't geheel niet uit den weg geruimd. Bovendien herhalen zich dan hier dezelfde berekeningen als boven voor de krachten.

Het toeval kan dus niet worden toegeschreven aan wereldorde, maar er moet een bijzondere oorzaak zijn. Nu kan deze of in de werkingwijze der stof zelf gelegen zijn of in een veroorzaker daar buiten staand.

Nemen we de eerste mogelijkheid, dan zijn er 3 mogelijkheden:

1. De wereldelementen zijn materiele atomen met blinde krachten, die echter naar een noodzakelijke orde streven. Maar deze theorie voert weer tot de toeval-theorie.

2. De elementen bezitten intelligentie. Deze theorie kan toch niemand in ernst toegeven. De atomen geven niet het minste bewijs van intelligentie en vrijheid, maar werken naar strenge wetten. Onze scheikunde zou er treurig uitzien, als de atomen eens weerspanning werden.

3. De elementen zijn slechts momenten van een en dezelfde oerkracht. Dit is blijkbaar een pantheistische hypothese. Maar nu is 't duidelijk, dat of de oerkracht drijft de atomen met natuurlijke noodzakelijkheid voor zich uit of bewustzijn en vrijheid. 't Eerste is weer 't zuivere toeval. Werkt de oerkracht met bewuste vrijheid op de atomen, dan kan zij deze niet in zich, maar slechts buiten zich verplaatsen, want het denkende kan niet uitgebreid en veelvuldig zijn. Een intelligentie echter buiten wereldatomen voert tot bovenstaande tweede aanname en zoo vinden we als van zelf het beruchte teleologische bewijs voor het Godsbestaan.¹⁾

De materialisten trachten wel allerlei tegenwerpingen aan te voeren tegen de natuurorde, maar 't is inderdaad niets dan een kleingeestig en booswillig verdacht maken, waardoor het bewijs in niets wordt veranderd. Zelfs al waseens ondoelmatigheid de regel, dan toch kan het doelmatige, dat we toch moeten constateeren, niet ontstaan zijn door toeval, evenals een boek vol schrijffouten. Ik kan niet nalaten hier in te voegen de woorden van Tolstoï (Over de beteekenis van het leven): „Het paard weet zeker, dat het volgens den wil van zijn meester loopt, wanneer het niet aan den teugel wordt getrokken. Het weet evenwel van den wil van zijn meester niets af, en wee het paard, wanneer het zich dit inbeeldt. De meester drijft het paard van den straatweg af, een vuile, met andere paarden overvulde hofstede binnen. Het paard dacht evenwel, dat de wil van zijn heer daarin bestond, dat het zijn last over den straatweg trekken moest, en het ingaan in de vuile hofstede schijnt het paard nu in tegenspraak te zijn met den wil van zijn heer, en het begint zich daartegen te verzetten, het steigert en lijdt pijn. Het weet niet, dat zijn meester zich daarom naar de hofstede begeeft, om den last op een ander paard te leggen, en het paard zelf te voederen, omdat hij het sparen wil en hoopt, dat het een flink veulen ter wereld brengen zal. In zulk een stemming was ik zelf ook dikwijls, klaagde over mijn lot, over den teugel die mij trok en had veel pijn. En dat alles slechts daarom, omdat ik mij een bepaalde voorstelling van den goddelijken wil in de wereld gemaakt had etc. Wanneer ik naar de naastbijliggende gevolgen zoek, dan ben ik bedroefd, dat ik ze niet zie, maar ik ken de millioenen maal grootere gevolgen niet, die

bereikt worden, wanneer ik geen acht sla op de naaste gevolgen.”

Men geeft hemelhoog op van het ondoelmatige van smart, ellende e. d., die men meent te constateeren, maar spreekt men ooit over de vele doelmatige gevolgen daarvan. Wanneer we toch zien, dat er een overgrootte meerderheid van doelmatigheid in de natuur is, wanneer we hooren hoe Keppler, Herschel, Flammarion, hun gevoelens uiten bij het aanschouwen van Gods wijsheid in de enorme natuurwetten, dan toch is 't veel rationeeler aan te nemen, dat, wat ons ondoelmatig voorkomt, eenvoudig een gevolg is van onze onbekwaamdheid om Gods voorzienigheid te doorgronden.

Wanneer O. Bütschli (Mechanismus und Vitalismus) op 't zoölogenkongres in 1901 opnieuw de teleologie tracht aan te vallen en zijn mechanische leer op den voorgrond te stellen, toen toch zag hij zich genoodzaakt de psychische verschijnselen uitdrukkelijk er buiten te laten. Maar de psychische verschijnselen zijn toch ook een deel der levensverschijnselen, die het karakter dragen van doelmatigheid.

Velen verwerpen de teleologie door met allerlei kleingeestigheden aan te komen en velen wenschen, dat God onophoudelijk ingrijpt in, hun ondoelmatig voorkomende, gevallen. Maar juist daarin toont God zijn wijsheid en macht, door de natuurkrachten volgens algemeene wetten te laten werken.

Velen willen God niet erkennen, omdat ze eens 't dwaze (!) daarvan hebben verkondigd. Valsche schaamte en trotsch zijn daarvoor de eenige beweegredenen, men wil niet buigen voor een Wezen, oneindig hoog boven de menschheid verheven en bovendien het past niet meer voor deze maatschappij. Maar ik zeg u, dat hij verblindt is, die al deze waarheden niet inziet!

X.

Over de beteekenis der Wiskundige Logica voor de Philosophie.

(Masereeuw en Bouten, Rotterdam).

Bovenstaand onderwerp werd den 21 Januari van dit jaar door den heer Mannoury behandeld in een openbare les aan de Amsterdamsche Universiteit, dienende als opening van 't college in de logische grondslagen der wiskunde. In het eerste deel zijner rede geeft ons de heer Mannoury een overzicht van de nieuwere denkbeelden die in den laatsten tijd in de wiskunde op den voorgrond getreden zijn, en die er veel toe bijgedragen hebben om belangrijke wijzigingen te brengen in de inzichten van vele wiskundigen omtrent de grondslagen hunner wetenschap. De andere beschouwingwijze die alles liet berusten op eenige axioma's die „te eenvoudig waren om bewijsbaar te zijn” moest langzamerhand plaats maken voor de nieuwere ideeën, vooral door de onderzoekingen van Lobatschewsky en Boljay en de latere van Riemann. Het meest beruchte der oude axioma's, dat van de evenwijdige door een punt buiten een rechte lijn, werd door hen verlaten en zoo ontstond de meetkunde, tegenwoordig bekend als de niet-euclidische, waarvan Riemann het eerst bewees dat zij evenveel recht van bestaan had als haar voorgangster. Noodzakelijkerwijze moest deze beschouwing leiden tot het aannemen der meer-dimensionale ruimten en der verschillende vormen van tridimensionale.

Evengoed als we ons in een tridimensionale omgeving platte en gebogen vlakken kunnen denken, zoo zal er ook in de vierdimensionale ruimte plaats zijn zoowel voor rechte, als voor gebogen ruimten van 3 afmetingen. Het axioma der parallellen, dat men tevergeefs had getracht uit een theorema te verheffen bleek hierdoor niets anders te zijn dan een definieerende eigenschap eener bepaalde ruimte die men willekeurig kan aannemen of niet.

Niet alleen in de meetkunde drong de nieuwe denkwijze door, ook de axioma's der rekenkunde werden teruggebracht tot definieerende eigenschappen. Door Prof. Peano werd een nieuwe school gesticht, die geheel nieuwe denkbeelden ontwikkelde, de wiskundige termen „anti-primitive” beschouwde afgescheiden van de voorstelling, en ze onderwierp aan geheel willekeurige wetten „proposizione primitive”.

1) Zie het Causaliteitsbeginsel (vorig nummer.)

Peano maakte ook gebruik van het logisch rekenschrift, waardoor alle wiskundige stellingen enz. konden worden uitgedrukt zonder behulp van woorden. Reeds door Aristoteles werd een dergelijk stelsel ingevoerd, ook anderen, als Leibnitz hielden zich er mede bezig, Peano leverde echter het meest bruikbare systeem, en slaagde er in de voorname takken der wiskunde onder symboolvorm te brengen.

Spreker sluit het eerste deel van zijn voordracht met het verband aan te toonen tusschen de geschiedenis der menschheid en de mathematische ideeën der verschillende tijden, en brengt aldus de geschiedenis der wiskunde terug op historisch-materialischen grondslag.

Na aangetoond te hebben, dat steeds een groote verandering in het economisch stelsel gevolgd werd door eene verandering in de wiskundige denkbeelden, besluit hij hieruit, en dit schijnt nu niet strikt logisch, dat de nieuwe vlucht der wiskunde in onzen tijd duidt op een verandering der productiewijze in de toekomst.

Het tweede deel der voordracht toont de beteekenis aan van mathematische logica voor de filosofie. Zonder veel aan de eigenlijke kennis te kunnen toevoegen kan de wiskunde de bestudeerden der filosofie behoeden voor verkeerde gevolgtrekkingen, daar ze vanzelf tot strikt logische redeneering dwingt. In het bijzonder is hier het symbolische schrift zeer nuttig, daar alle onzuivere voorstellingen door de mathematische symboliek onmiddellijk aan het licht komen.

Met eenige voorbeelden, die mijn inziens door groote beknoptheid wel iets van hun duidelijkheid verloren hebben, wat echter ook moeielijk te vermijden was, sluit de heer Mannoury zijn rede.

Hij hoopt aangetoond te hebben, dat de wiskundige logica een bruikbaar werktuig belooft te zijn voor al die wetenschappen die min of meer op filosofischen grondslag berusten.

De voordracht van den heer Mannoury, hoe beknopt ook, belooft veel, en wij mogen geloof ik onze Amsterdamsche mede-studenten gelukwenschen met zijn komst aldaar. Kunnen wij over het algemeen weinig oordeelen over de studie aan de universiteiten, daar zooveel buiten onzen gezichtskring ligt, de mathematische studiën maken hierop een uitzondering en vormen zoo een band tusschen deze en de P. S. Wel is onze studie der wiskunde meer practisch, maar toch zijn er velen die zich ook interesseeren voor het meer theoretische deel, en misschien zal hiermede bij de aanstaande veranderingen ook rekening gehouden worden. Een college b.v. over de theorie der meerdimensionale ruimten en de niet-luclidische ware hier wellicht zeer op zijn plaats en zou zich waarschijnlijk in de belangstelling van velen mogen verheugen. F.

LITTERATUUR EN KUNST.

Richard de Cneudt.

Wanneer weer voor het eerst, na langen tijd van oppervlakkig leven, onze ziel door iets werkelijk moois, iets zielverheffends wordt getroffen, zóó is het ons, als ontwaakten wij uit een langen bangen droom. Verwonderd kijken wij om ons heen, ons verbazend, waarom wij, die zóó volop, zóó zonder zorgen van het leven genieten konden, niet immer alle dingen zóó schoon gevoelden.

Een huivering van groot geluk, van onuitsprekelijke vreugde doortintelt ons en tevergeefs trachten wij ons dan in het leven, dat, met zijn doodgewone, kleine dingen, zonder kleur of geur, vlak achter ons ligt, te verplaatsen. Wel weten wij, dat het zóó geweest is, maar begrijpen kunnen wij ons niet, dat, te midden van al het wonderschoone, dit leeg dorre bestaan ons leven heeft kunnen vormen. De kleine voorvalletjes, de kleine vreugdetjes over een grap en dan weer dat doodgewone, egale, zonder iets hoogers, iets schooners. ach hoe zielloos, hoe klein is dit alles nadat die groote schoonheid zich aan ons heeft geopenbaard. Hoe heerlijk jubelt dan in ons op de vreugde van het leven; hoe kleurrijk, vol genucht wordt nu ons doen!

Want alles, wat wij nu verrichten, waarover wij nu praten, wordt schoon, zonder dat feitelijk de aard der handelingen of de zin der woorden zich verandert; al het egale, gewone verdwijnt: wij leven in een heerlijke, onuitsprekelijk gelukkige droom.

Die momenten in ons leven zijn ons heilig en dierbaar; zij vormen ons werkelijk mooi zieleleven. Het is in die oog-

blikken, dat wij voelen zelf goed te zijn, wij het beste en schoonste, wat in ons ligt, voelen ontkiemen en opbloeien.

Ieder, die dit rijke leven kent, zal weten, dat ik hier niet overdrijf, zal vaak het zelfde bij zich zelf waargenomen hebben.

Hoe zou het toch komen, dat er vaak weken voorbij gaan, waarin wij niets van het schoone blauw der luchten opmerken, waarin wij niet blij worden door het helder schijnen der zon, noch door het vroolijk zingen der vogels? Waarom blijft soms langen tijd achtereen alles grauw, dringt niets, van alles, wat ons omgeeft, feitelijk tot ons door? Waarom sluit onze ziel zich dadelijk voor al het schoone, zoodra zij zich zelve niet rein en gelukkig meer voelt?

Deze vragen zijn niet op te lossen; de juiste beantwoording zou ons de weg wijzen steeds gelukkig te leven.

Verwonderlijk is het echter, dat ook zij, die eens dit leven gekend hebben, tijden lang niet vatbaar zijn voor deze fijne indrukken, ook zij slechts af en toe in staat zijn dit leven vol kleuren, vol hemelsche gelukzaligheid te genieten. Zou dit veroorzaakt worden door ons oppervlakkig, spottend doen, door de sleur der platte alledaagsche dingen? Of zou het komen, doordat wij gewend zijn onze ziel voor ons zelf te sluiten, wij, slechts in oogenblikken van groote vertrouwelijkheid, aan ons zelve en anderen durven bekennen hoe week en teerhartig wij ons vaak voelen? Want vreemd maar waar is het, dat dit leven vol zonnenschijn en poëzie wegvliedt voor de spottende woorden van anderen, het voor ons verdwijnt, zoodra de mond van een bruto het ontheiligt met platte en ruwe woorden.

Maar daarentegen kan ook door een enkel woord van werkelijk gevoel dat leven weer in ons wakker worden geroepen, kan door een enkel mooi akkoord dit wonderschoone zien der dingen om ons heen weer ontstaan. Zoo kan het gebeuren, dat wij, bij het hooren van goede muziek, beter en gelukkiger worden, dat onder het lezen van waarachtige poëzie, ons leven zich schooner aan ons voordoet.

Wil dit echter een dichter gelukken, zoo zal hij zijne indrukken wel zeer goed in woorden moeten kunnen weer-geven.

Een dichter, aan wien het gelukt is dit voor mij te doen, is de jeugdige Vlaming Richard de Cneudt.

Meer wil ik niet van hem zeggen, meer kan ik ook niet van hem zeggen: het is de hoogste lof, die ik hem geven kan.

De inhoud van sommige gedichten zal enkelen misschien teleurstellen, dat zij dan andere, die in een zielstoestand meer op de hunne gelijkend geschreven zijn, opslaan, en ieder zal verwonderd zijn over zijn buitengewone gave over het woord.

A.

Pieter Breugel als Schilder.

DR. VOGELENZANG.

Het Bestuur van Vrije Studie liet ons tot aan de Kerstvacantie zonder teekenen van leven. Maar nu komen in rassche volgorde de voordrachten. Dadelijk na de Kerstvacantie droeg Mej. Kalff ons op een wonderschoone wijze verschillende gedeelten uit de werken van Maeterlinck voor; nu was het Dr. Vogelenzang die ons vergastte op een buitengewoon mooie lezing over Pieter Breugel.

De 15de eeuw is in de schilderkunst van West-Europa die der Primitieven; de 17de eeuw voor Holland die van de groote meesters. Hun kunst is een uitvloeisel van die van de 16de eeuw; de schilder die daar domineert is Pieter Breugel en met recht mag men dan ook de 16de eeuw de eeuw van Pieter Breugel noemen.

P. Br. is geboren in een dorpje van Brabant en van het eerste deel zijns levens is weinig bekend. Hij gaat al op rijperen leeftijd, naar Antwerpen, als leerling van een van de schilders daar, en wordt daarna teekenaar voor een firma. Deze firma bracht zijn teekeningen, meest Bijbelsche en allegorische voorstellingen, in den handel, en daaraan hebben we het dan ook te danken dat we, al zijn er ook vele verloren gemaakt, gelukkig nog een aantal stukken van hem over hebben.

Aan de hand van zijn prachtige lichtbeelden voerde Dr. Vogelenzang, die zich deed kenner als een bijzonder aangenaam causeur, ons nu door de werken van P. Br. Eerst werden ons op het doek vertoond de teekeningen voor de Antwerpsche firma, daarna verschillende schetsjes

uit studiereisjes door de Vlaamsche dorpen, en eindelijk kwamen, na P. Br.'s Italiaansche reis, de schilderijen.

In zijn schilderijen vertoont P. Br. eenige eigenaardigheden, die afwijken van de gebruiken van dien tijd. Zoo plaatst hij soms zijn hoofdmotief in een klein deel van zijn stuk, terwijl het overgrootste deel van het doek door de groepeerings wordt ingenomen. Ook zet hij vaak, wat in den laatsten tijd weer meer in de mode gekomen is, eenige zware boomen op den voorgrond van zijn schilderij.

Als bijzonder mooi waren op te merken de voorstellingen van de Blinden, Winterlandschap en Toren van Babel.

Dat P. Br. ook al was hij Roomsche toch wel eenige neigingen tot ketterij had, bleek uit de schilderijen van de Boerenbruiloften en de Kindermoord te Bethlehem en ook uit het feit, dat hij voor zijn dood verschillende teekeningen en schetsen verbrand heeft om zijn vrouw niet in ongelegenheid te brengen. Vele van de schilderijen van P. Br. zijn ons slechts bekend uit reproducties, waarvan zijn zoon er vele gemaakt heeft, en die dan vaak veel van hun waarde verloren hebben.

Als laatste van de reeks lichtbeelden werd ons vertoond een teekening die hoogst waarschijnlijk P. Br. zelf voorstelt: een stoere kop met wilde haardos en baard.

Na een woord van dank aan den begaafden spreker, en ook aan prof. Snijders wegens het beschikbaar stellen van de projectielantaarn, sloot de voorzitter de vergadering.

F.

N. C. S. V.

Woensdag en Donderdag, 11 en 12 Februari j.l. woonde ik in Utrecht de Winterconferentie bij van de „Nederlandsche Christenstudenten Vereeniging”. Daar was het opvallend, zoo klein als het aantal leden der Delftsche afdeling van deze vereeniging is, in vergelijking met dat der andere afdelingen.

Dit nu is wel te verklaren uit het feit, dat aan onze P. S. bijna uitsluitend technische en exacte wetenschappen gedoceerd worden, terwijl aan andere universiteiten naast die exacte wetenschappen de theologische faculteit staat, en ook andere, die minder dan onze wis-, natuur- en scheikunde zuiver intellectueel zijn.

Dat van de 917 Delftsche studenten slechts 12 lid zijn der D. C. S. V. kan echter hiermee niet verklaard worden. Daar ik nu niet kan en mag aannemen, dat die 12 de eenige Delftsche Christenstudenten zijn, vermoed ik, dat er onder ons velen zijn, die wel Christen zijn, maar die geen lust of drang gevoelen, lid te worden der D. C. S. V.

Dit kan ik mij zeer goed voorstellen, ofschoon het, m. i. voor de hand ligt, dat iemand, die iets gevoelt voor het Christendom, er behoefte aan heeft, dit te uiten, vooral omdat hij zich bevindt in eene omgeving waar zoo bitter weinig Christelijk geloof gevonden wordt. Evenwel, wanneer zij weten, wat de N. C. S. V. is, en wat zij beoogt, en zij kunnen zich daarmee niet vereenigen, dan mogen zij zich er natuurlijk niet bij aansluiten.

Mijn doel is ook trouwens in het geheel niet, voor de D. C. S. V. leden te winnen, want reclame maken voor eene dergelijke vereeniging is m. i. zeer sterk af te keuren!

Ik schrijf dit echter, omdat ik weet, dat er in Delft naast hen, die in principe niet voor de N. C. S. V. voelen ook velen zijn, die zich zeer laks en onverschillig betoonen ten aanzien van godsdienstzaken.

Er zijn er, die niet voor hun geloof durven uitkomen en het zodoende niet tot rijpheid laten komen, omdat zij er door hunne vrienden en kennissen om zouden worden uitgelachen.

Anderen durven geen lid der D. C. S. V. te worden, omdat zij niet weten, of zij wel in overeenstemming daarmee zullen kunnen leven.

Eindelijk zijn er ook velen, die niets van godsdienst weten, en uit gemakzucht maar zeggen, dat zij niets gelooven; daarmee den schijn aannemende, dat zij zich over deze zaken, na grondig onderzoek, genoemde opinie hebben gevormd.

Iedereen zal het met mij eens zijn, wanneer ik hen laak, die, door afhankelijkheid van hunne omgeving, niet voor hunne overtuiging durven uitkomen. Wanneer zij zich nu niet allèen durven stellen tegenover hunne geheele omgeving, vinden zij juist in de D. C. S. V. gelegenheid, zich aan te sluiten bij anderen, die dezelfde bezwaren ondervinden als zij.

Het argument van hen, die zeggen, niet zeker van zichzelf te zijn, klinkt heel bescheiden, maar is toch, geloof ik,

dikwijls slechts een middel om te motiveeren, dat zij niet wenschen toe te treden, zoodat zij dan eigenlijk behooren bij de beide andere categorieën, die ik noemde.

Ten slotte geloof ik, dat de meesten het, met mij, van het hoogste belang zullen achten, dat een ieder zich eene persoonlijke overtuiging eigen maakt omtrent het ideële leven van den mensch; ik hoop daarom dat zij, die tot nog toe geheel werden in beslag genomen door de studie en den omgang met anderen, langzamerhand tot het inzicht mogen komen, dat er nog iets hoogers is in het leven, dan college-loopen en teekenen.

C. BOEKE.

Aan den heer IJ.

Ik ben den heer IJ zeer dankbaar voor de eer, die hij mij heeft aangedaan. Ofschoon ik niet recht begrijp, wat zijn gedicht heeft uit te staan met het causaliteits-beginsel, zou ik hem toch den raad willen geven zulk een filosofisch thema, dat een strijdpunt geweest is van af Sokrates tot op den huidigen dag, wat breder op te vatten, dan in een klein gedichtje. Ein ziegelstein für sich erschlägt einen Menschen nicht, sondern bringt diese Wirkung nur durch die erlangte Geschwindigkeit hervor d. h. der Mensch wird durch Raum und Zeit totgeschlagen. (Hegel, Kleine Logik pag. 343).

Aan den heer X.

Het spijt mij, dat ge geen gevoel voor humor blijkt te bezitten. Y.

Berichten en mededeelingen.

Door, welwillende toezending van de Rotterdammer bleek ons, dat de Feestcommissie het volgende besloten heeft:

Een prijsvraag uit te schrijven voor een Maskerade reclameplaat (voor 15 Maart) en Feestmarsch (voor 1 April) voor het XIe lustrum van het D. S. C.

SOCIETEIT PHOENIX.

Wijnverloting en krantenverbranding op Vrijdag 20 Februari.

S. D. P. C.

De Cursus van Van der Goes gaat **niet** door.

CORRESPONDENTIE.

C. B. Gelieve voortaan uw papier aan één zijde te beschrijven.

RECTIFICATIE.

In het vorige S.-W. zijn de volgende fouten ingeslopen:

- blz. 117, 1e kolom, al. 23 staat:
is zoo iets anders te qualificeeren? moet zijn:
is zoo iets anders te qualificeeren dan als despotisme?
- blz. 117, 2e kolom, al. 38 staat:
het in dienst nemen beletten, moet zijn:
het in dienst nemen van andere arbeiders te beletten.

AGENDA.

DELFT.

Vrijdag 20 Februari 8 uur. Ver. voor Alg. Kiesrecht. Openb. Verg., Lokaal Kruiff. Spreker G. W. Melchers. Onderwerp: „Een wapen in den strijd om welvaart.”

Dinsdag 24 Febr. Zaal Oude Delft 2. Mijnbouwkundige Vereeniging. Spreker de heer P. F. Blik; onderwerp: „Iets over de geologie van de Oberharz”; 8 uur.

Donderdag 26 Febr. Stads Doelen. Leeghwater: Voordracht van den heer H. F. Adams over: „Centraalstations met wisselstroom dynamo's”; 8 uur.

DEN HAAG.

Vrijdag 20 Febr. Ned. Tooneel: „Als ik koning was”; 8 u.

Zaterdag 21 Febr. Diligentia: Concert van het Boheemsch Strijkkwartet; 8 uur.

Fransche Opera: „Sapho”; 8 uur.

Gebouw v. K. en W.: Bal masqué; 10¹/₂ uur.
 Zondag 22 Febr. Dierentuin: Matinee van het strijkorkest der kon. mil. kapel, onder leiding van N. A. Bouwman; 2¹/₂ uur.
 Dierentuin. Gezelschap Van Eijsden: „Madame Sans-Gêne”; 8 uur.
 Dinsdag 24 Febr. Kunstkring: Concert van Hack, Van Isterdael, Textor en Anna Blaauw; 8 uur.

ROTTERDAM.

Vrijdag 20 Febr. Societeit Harmonie (gr. zaal): Concert van de Rotterdamsche Liedertafel; 8 uur.
 Tivoli-Schouwburg: Liederavond van Ludwig Breeuws; 8 uur.
 Zaterdag 21 Febr. Groote Schouwburg: „Monna Vanna”, optr. van mevr. M. Maeterlinck—Georgette Leblanc; 8 uur.

ADVERTENTIEN.

Café-Restaurant HOTEL CENTRAL.

Levering van Déjeuners, Diners, Soupers, Koude en Warme Schotels.

Uitstekende gelegenheid om te Dineeren ook bij abonnement. Verschillende appartementen voor Vergaderingen.
 Pilsener Urquell. Franziskaner Leistbräu. G. M. VAN DE SEIJP Hz., Cuisinier.

Restaurant J. L. BÜHLER,
 Houttuinen 2, Delft.

Specialiteit in:

FRANZISKANER LEISTBRÄU.
 PILSENER-URQUELL.
 BIERHANDEL. WIJNHANDEL.

Levering aan huis van prima
 BORDEAUX-, RIJN-, MOEZEL-, CHAMPAGNE-
 en MORGENWIJNEN,
 tegen concurreerende prijzen.

WINTERSHOTELS.

DEJEUNERS, DINERS en SOUPERS.
 WARME en KOUDE DAG- en AVONDSHOTELS.

ZEEUWSCHE OESTERS.

Geopend tot 2 uur 's nachts.

Het weekblad „De Nederlandsche Sport” ligt ter lezing.

Bierbrouwerij IJsfabriek
 P

voorheen A. VAN BERCKEL & ZOON.

SPECIALAAL

PILSENER BIER.

Abonneert U op:

„SPORTKRONIEK”.

Weekblad voor Sport.

VERSCHIJNT DONDERDAGS.

Abonnementsprijs f 3,50 (bij vooruitbetaling).

Uitgever:

J. WALTMAN Jr. - Delft.

UIT ONZE KOLONIËN

DOOR

H. VAN KOL.

Geïllustreerd met 36 groote platen, vele gravures tusschen den tekst en 3 kaarten.

Geen boek zal met meer belangstelling worden ontvangen dan de reis in onze Koloniën door H. VAN KOL.

„UIT ONZE KOLONIËN” door H. VAN KOL zal worden uitgegeven in royaal 8° formaat en compleet zijn in 12 afleveringen van 4 vel druks met 3 platen of in eens gebonden.

De prijs per aflevering is 50 cent.

Het werk compleet gebonden f 6,90.

Reeds thans is uitgebreid prospectus verkrijgbaar, terwijl de exemplaren onmiddellijk bij verschijnen voorhanden zijn in den Boekhandel

J. WALTMAN Jr.,
 Binnenwatersloot 33.